

Veľká vízia a detail

(1995)

Kramského obraz „Kristus v púšti“ vystavený v Tretiakovskej galérii zobrazuje veľký výsek krajiny, postavu Krista, ale ústredným detailom sú Kristove oči; maliarovi sa v nich podarilo vyjadriť celú hĺbku pochybností, utrpenie a odhodlanie Krista, ako ich poznáme z Biblie. Nádej pre krajinu vyjadrujú oči a poslanie pre oči vyjadruje krajina. Veľká vízia Krista je nemysliteľná bez detailu jeho oči.

Kramského obraz môže dobre slúžiť ako ilustrácia politických východísk a praktických dôsledkov celého helsinského procesu. Bývalý Sovietsky zväz chcel záverečným aktom Helsinskej konferencie nahradiť neexistujúcu mierovú zmluvu po II. svetovej vojne a medzinárodnoprávne legitimizovať vtedajšie usporiadanie Európy. Západné demokratické štáty po istom váhaní pristúpili na túto požiadavku, keď Sovietsky zväz a východný blok po istom váhaní pristúpili na požiadavku Západu, aby súčasťou Záverečného aktu bol záväzok o dodržiavaní ľudských práv. Východný blok mal víziu o usporiadaní miliónov štvorcových kilometrov územia a stámiliónov obyvateľov. Západ mal víziu o zabezpečení práv jednotlivcov. Medzi prvé praktické dôsledky Záverečného aktu z Helsinskej konferencie patrilo, že americký prezident Jimmy Carter napísal osobné listy niektorým sovietskym disidentom väzneným v táborech na Sibíri a sovietska pošta Carterove listy doručila adresátom. Takto sa to začalo a kde sme dnes!

Henry Kissinger píše vo svojich memoároch o sovietskej zahraničnej politike, že svoje ciele nedosahovala jemným diplomatickým úsilím a hľadaním mravného konsenzu, ale skôr hrozbou použitia masívnej vojenskej sily alebo dokonca jej použitím. Diplomacia a snaha o mravný konsenzus dokážu zladíť jednotlivca a kolektív, veľké a malé celky, vnesú do veľkej vízie jednotu a vzájomnú súčinnosť, čím ju pomôžu rýchlejšie uskutočniť.

Prirodzene, diplomacia a konsenzus v dnešných podmienkach vyzerajú inak ako v čase studenej vojny. Od roku 1993 do minulého týždňa som bol podpredsedom Parlamentného zhromaždenia OBSE. Mal som možnosť pozorovať vystupovanie jednotlivých delegácií a spôsob ich argumentácie. Ruská delegácia vystupuje ako celok dôstojne, jej argumentácia je logická a bojuje ťažký zápas o rovnaké uplatnenie dokumentov Helsinskej konferencie na Východe aj na Západe. Pri polemike s delegáciami niektorých bývalých zväzových republík vystupuje ruská delegácia ako celok zdržanlivo a má snahu o prijateľný kompromis. Napriek tomu, že v OBSE je postavenie delegácií z Východu a Západu najviac vyrovnané, ruská delegácia je zatiaľ osamotená a Rusko je v súčasnosti jedinou veľmocou, ktorá vystupuje na medzinárodnej scéne osamotene. Rusko ako by ešte stále len hľadalo svoju orientáciu v novej situácii.

Ocitli sme sa v dobe po páde komunistickej vízie a pri hľadaní nových vízií, aj geopolitických vízií. Súčasné technické možnosti dovoľujú vytvárať vízie v rozsahu celých kontinentov. Takéto vízie budú plné detailov, ktoré budú dotvárať celkovú víziu. Dovoľte, aby som povedal o jednom takom detaile v strednej Európe, ktorým je Slovensko.

Najlahšie sa mi znovu začína obrazom – vlajky. Naši kultúrni a politickí predstavitelia v minulom storočí prevzali ako slovenskú vlajku – ruskú vlajku. Slovensko si túto vlajku – na rozdiel od Ruska – ponechalo aj v dobe, keď Rusko používalo vlajku RSFSR. Zatiaľ najväčšiu politickú komplikáciu nám spôsobilo Rusko v auguste 1991, keď sa vrátilo ku svojej pôvodnej vlajke. Znovu sme mali rov-

nakú vlajku ako Rusko, ale v 20. storočí sa spoločné vlajky dvoch štátov nenesia. Keďže Rusko si nechcelo zmeniť svoju vlajku, zmenili sme ju my. Na bielo-modro-červenú tricolóru sme prídali svoj štátny znak – byzantský dvojkriž na trojvrší. Ale nechcem hovoriť iba o vlajke.

Spomenul som vlajku ako najväčšiu politickú komplikáciu. Samozrejme väčšou komplikáciou v našich dejinách bolo obdobie komunizmu. Komunizmus aj na Slovensku na 40 rokov zotročil národ, vybral si obeť na životoch a slobode ľudí – aj keď nie toľko ako v Rusku – a zaviedol krajinu do slepej uličky. Komunizmus však bol spoločným nepriateľom Ruska, Slovenska a ďalších krajín.

Komunizmus sa skončil a Slovensko spolu s celou Európou sa ocitlo v novom geopolitickom priestore. Zánik blokovej spútanosti viedol k vytvoreniu samostatnej Slovenskej republiky a samostatnej Českej republiky. Je to proces, ktorý poznáte aj vy z rozpadu bývalého Sovietskeho zväzu. Slovensko a Česká republika majú korektne usporiadané vzájomné vzťahy. Pre Slovensko je Česká republika stále najväčším obchodným partnerom, pre Českú republiku je Slovensko na druhom mieste vo vzájomnom obchode. Podľa prieskumov verejnej mienky najoblúbenejším národom pre Čechov sú Slováci a rovnako pre Slovákov Česi. Bývalé Česko-Slovensko sa rozpadlo nie preto, aby vytvorilo geopolitickú diery v strednej Európe. Máme dobré politické, hospodárske a kultúrne vzťahy s Poľskom a to isté sa dá povedať aj o našich vzťahoch s Maďarskom. Katalyzátorom našich vzťahov s Maďarskom je existencia maďarskej menšiny na Slovensku a slovenskej menšiny v Maďarsku. Usilujeme sa riešiť postavenie národnostných menšín v súlade s európskym štandardom. Slovenský parlament minulý mesiac ratifikoval Rámcový dohovor o postavení národnostných menšín, prijatý v Rade Európy. Rámcový dohovor podpísalo aj Maďarsko. Slovensko aj Maďarsko podpísali Zmluvu o susedských vzťahoch, ktorá je zatiaľ v štádiu schvaľovania. Slovensko je jediným štátom vyšehradskej skupiny, ktorý susedí s ostatnými tromi. Už aj z tohto

hľadiska je postavenie Slovenska v tejto skupine kľúčové. Máme záujem na fungovaní Vyšehradskej štvorky, pretože keby toto zoskupenie fungovalo, Európa by bola ušetrená mnohých dilem. Postavenie v strede vyšehradskej skupiny kladie na našu zahraničnú politiku aj určité záväzky. Nemôžeme si dovoliť zásadne inú zahraničnú politiku, než robia ostatné tri krajiny vyšehradskej skupiny. Taká politika by vniesla napätie do tohto zoskupenia, ktoré by sa obrátilo proti nám.

Slovensko by mohlo byť svorníkom vyšehradskej skupiny aj z dôvodu, že máme najmenej zatažené vzťahy smerom na Východ aj na Západ. Nemali sme v minulosti konflikt so žiadnym západným národom, ktorý by doteraz ovplyvňoval verejnú mienku na Slovensku. Uzavreli sme Zmluvu o pridružení s Európskou úniou a chceme sa stať riadnym členom. Rovnako nezaťažené sú naše vzťahy s Ukrajinou a Ruskom. Od Ruska sme v minulom storočí prevzali nie iba vlajku, ale náš popredný kultúrny a politický predstaviteľ z konca minulého storočia, Svetozár Hurban Vajanský, poberal od ruského vyslanectva vo Viedni pravidelnú finančnú podporu na vydávanie Národných novín. Boli to v tejto dobe jediné slovenské politické noviny. Nielenže dovážame z Ruska väčšinu základných surovín, ale cez Slovensko bez porúch prechádza podstatná časť ruského plynu do západnej Európy a veľká časť ropy. Z dôvodov súčasných aj historických si prajeme udržanie silného, stabilného a slobodného Ruska. Práve preto, že si želáme také Rusko, môžem vás bez zamlčania informovať o niektorých hlasoch, ktoré zazneli na vnútornej scéne Slovenska v diskusii o našej zahraničnopolitickej orientácii.

Tí, ktorí u nás nabádajú na väčšie odhraničenie sa Slovenska od Ruska, argumentujú obavou, že iná politika by u nás doma viedla k povzbudeniu nedemokratických síl. Inými slovami, obávajú sa, že politickú spoluprácu so Slovenskom by využilo Rusko na podporu autoritárnych síl. Nechcem prenášať naše vnútropolitické diskusie do Moskvy, ale Kresťanskodemokratické hnutie, ktorému predsedám, pokladá upevnenie a rozvoj demokratického poriadku na Slo-

vensku za našu vnútornú záležitosť a nespája ju so zahraničnými spojenectvami. Ruský národ v spojenectve s inými národmi porazil fašizmus a oslobodil sa od komunizmu. Naš klasicistický básnik Ján Kollár napísal o Rusoch v minulom storočí, v dobe keď sme od vás preberali vlajku: Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiť každou.

Slovensko je malá krajina v porovnaní s Ruskom, ale dokážeme byť pre vás dobrým ekonomickým partnerom. Slovensko dosiahlo v minulom roku hospodársky rast takmer 5%, inflácia sa u nás udržiava okolo 10% ročne. Na Slovensku neboli významnejšie štrajky a patríme medzi krajiny s najnižšou zahraničnou zadlženosťou. Politický, hospodársky aj kultúrny potenciál Slovenska zatiaľ nie je vyčerpaný.

Epizóda z bývalej Juhoslávie ilustruje našu schopnosť šíriť posolstvo mieru a spolupráce. Vo zväzku UNPROFOR pôsobí aj slovenská vojenská jednotka. Za dva roky svojho pôsobenia si vybudovala dobré vzťahy k Chorvátom aj ku Srbom. Za súčasnej zhoršujúcej sa situácie v bývalej Juhoslávii naši vojaci spozorovali, že keď si pripevnia na svoje gaziky a obrnené transportéry tabuľky s nápisom Slovakia, neútočia na nich ani Srbi ani Chorváti.

Rád by som povedal veľa priateľských konštatovaní na adresu Ukrajiny a Ruska. Verím, že ešte bude na to príležitosť. Zároveň práve na základe priateľských vzťahov k Rusku chcem povedať, že my Slováci, ako západoslovenský národ, sme súčasťou Západu. Sme súčasťou Západu nábožensky, povahou kultúry aj historickými osudmi. Rozdelenie Európy na Východ aj Západ chápeme len ako pomyselné kultúrne rozdelenie. Nechceli by sme, aby sa stalo aj politickým či nebudaj vojenským rozdelením Európy. Veľmi si želáme, aby rokovania medzi Ruskom a Západom o povahe a rozšírení NATO nevedli k novému deleniu Európy. Európa má jedinečnú šancu po páde komunizmu zblížiť svoj Východ a Západ politicky, hospodársky aj kultúrne. Zároveň má Európa dosť nepriateľov okolo svojich hraníc, proti ktorým sa bude musieť brániť spojená.

Dámy a páni!

Pred jedenástimi storočiami prišli na dnešné územie Slovenska, vtedajšej Veľkomoravskej ríše, vierozvestcovia sv. Cyril a Metod. Prišli z druhého Ríma, z Byzancie, aby rozšírili a upevnili kresťanstvo na Veľkej Morave. Zažili dramatické osudy, ale svoje poslanie splnili. Kresťanstvo zakotvilo medzi západnými Slovanmi a v ďalšom storočí preniklo aj na Kyjevskú Rus. Odvtedy vyrástol v Moskve tretí Rím. Aj keď kresťanské spojenie Európy zatiaľ nefunguje, stále zostáva nádejou. A nádej zomiera posledná.

Príspevok na konferencii v Moskve pri príležitosti 20. výročia podpísania Záverečného aktu Helsinskej konferencie; Moskva 17. – 18. júla 1995